

Provjera povezanosti nekih dimenzija upitnika BFQ-a za djecu i Eysenckova upitnika ličnosti za djecu

Cvančić, Ivana

Master's thesis / Diplomski rad

2012

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:991353>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-25**

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J. J. Strossmayera Osijek

Filozofski fakultet

Studij psihologije

**PROVJERA POVEZANOSTI NEKIH DIMENZIJA UPITNIKA
BFQ ZA DJECU I EYSENCKOVA UPITNIKA LIČNOSTI ZA
DJECU**

Diplomski rad

Studentica: Ivana Cvančić

Mentor: Prof. dr. sc. Krunoslav Matešić

Osijek, 2012.

Zahvala

Zahvaljujem se gđi. Biserki Matešić, direktorici Naklade Slap, na ustupljenim upitnicima Junior EPQ i BFQ-C bez kojih ovo istraživanje ne bi bilo moguće provesti.

SADRŽAJ

UVOD	1
Model velikih pet (Big five)	1
Eyscenkov model ličnosti	3
CILJ, PROBLEM I HIPOTEZE ISTRAŽIVANJA	
Cilj	6
Problem.....	6
Hipoteze	6
METODOLOGIJA	
Sudionici	6
Mjerni instrumenti	6
Eysenckov upitnik ličnosti za djecu	6
Big Five upitnik za djecu	7
Postupak	8
REZULTATI	9
RASPRAVA	12
ZAKLJUČAK	16
LITERATURA	17

Provjera povezanosti nekih dimenzija upitnika BFQ za djecu i Eysenckova upitnika ličnosti za djecu

ENG: The Review of a Relationship between Several Dimensions of the BFQ Questionnaire for Children and Junior EPQ Questionnaire

SAŽETAK

Dosadašnja istraživanja pokazala su da postoji povezanost između rezultata na upitnicima EPQ i BFQ kod odraslih osoba i to na dimenzijama introverzije-ekstraverzije i neuroticizma. U novije vrijeme došlo je do većeg porasta istraživanja osobina ličnosti kod djece. Ovim istraživanjem se htjelo provjeriti postojanje povezanosti između rezultata na upitnicima BFQ-C i Junior EPQ na dimenzijama introverzije-ekstraverzije i neuroticizma. Ispitivanje je provedeno na 152 učenika i učenica (83 Ž, 69 M) 7. i 8. razreda osnovne škole, u dobi od 13 do 14 godina. Pretpostavke o povezanosti između rezultata na upitnicima Junior EPQ i BFQ-C su potvrđene. Rezultati na dimenzijama introverzije-ekstraverzije i neuroticizma iz upitnika Junior EPQ, kao što je pretpostavljeno, su u pozitivnoj statistički značajnoj korelaciji s ekstraverzijom i emocionalnom nestabilnosti iz upitnika BFQ-C. Osim toga, u istraživanju je pokazano kako postoji statistički značajna negativna povezanost između psihoticizma u Junior EPQ i dimenzije ugodnosti te statistički značajna pozitivna povezanost između ekstraverzije i mentalne otvorenosti. Rezultati na skali laži u Junior EPQ su pokazali kako postoji statistički značajna pozitivna povezanost s dimenzijama savjesnosti i ugodnosti u BFQ-C.

Ključne riječi: Junior EPQ, BFQ-C, introversija-ekstraverzija

ABSTRACT

Previous research have shown that there is a correlation between EPQ and BFQ questionnaires with adults concerning introversion-extraversion and neuroticism, but the number of research of personality types with children has significantly risen lately. The aim of this research was to confirm the relationship between BFQ-C and Junior EPQ questionnaires concerning introversion-extraversion and neuroticism. The participants of the research were 152 primary school students (83 female and 69 male) attending 7th and 8th grade, at the age of 13 or 14. Hypothesis about the correlation between Junior EPQ and BFQ-C questionnaires has been confirmed. There is a significant positive correlation in personality types of introversion-extraversion and neuroticism between Junior EPQ and BFQ-C, as was asumed before the research was conducted. Furthermore, the research has shown a significant negative correlation between psychoticism and agreeableness, and statistically significant positive correlation between extraversion and open mindedness. The lie-scale to Junior EPQ questionnaire has shown a statistically significant positive correlation between conscientiousness and agreeableness to BFQ-C.

Key words: Junior EPQ, BFQ-C, introversion-extraversion

UVOD

„U posljednjih 20 godina veliki broj istraživanja stavio je u središte svog interesa mogućnost stvaranja sveobuhvatne klasifikacije dimenzija koje karakteriziraju ličnost“ (Barbarabelli, Caprara i Rabasca, 2011., str.7). Oduvijek je bilo nesuglasica oko postizanja slaganja bilo u elementima koji čine ličnost, bilo u pojmovima koji se koriste za njezino opisivanje. Postoje klasifikacije crta, faktora ili dispozicija koje su predložili autori, koji su polazeći od istih metodoloških postavki došli do rješenja koja su se razlikovala s obzirom na broj i naziv elemenata nužnih i dovoljnih za adekvatan opis ličnosti. Cattell, Eysenck, Guilford i Comrey su u faktorskoj analizi pronašli omiljenu metodu istraživanja ličnosti, a u upitnicima samoprocjene najpopularniju metodu prikupljanja podataka te su predložili sustave klasifikacije crta ličnosti koje se samo djelomično mogu svesti jedna na drugu. Cattellov sustav predviđa postojanje šesnaest faktora, Eysenckov sustav tri „superfaktora“, Guilfordov deset glavnih faktora, a Comreyev osam. Tek se nedavno potvrdila mogućnost svođenja navedenih sustava u okvir jednog petofaktorskog modela: modela velikih pet (Big Five) (Barbarabelli, Caprara i Rabasca, 2011).

Model velikih pet (Big five)

Model velikih pet (Big five) zasniva se na radu u leksičkoj tradiciji koja je proizašla iz Galtonove leksičke hipoteze (Mlačić i Knezović, 1997). Galtonovu leksičku hipotezu su elaborirali Klages, Allport, Cattell, Norman te Goldberg i ona danas glasi: „One individualne razlike koje su najistaknutije i socijalno relevantne u životima ljudi konačno će postati kodirane u njihovom jeziku; što je neka razlika važnija, to je vjerojatnije da će ta razlika biti izražena zasebnom riječju“ (John, Angleitner i Ostendorf, 1988., str.174). Značenje toga je kako su rječnici različitih jezika izvori iz kojih se crpe nazivi koji mogu najbolje opisati ličnost. Tome u prilog idu i brojna ispitivanja odnosa između različitih deskriptora ličnosti koja su uključivala različite rječnike te su ponovljeno predlagala pet dimenzija, neovisno o prirodi postupaka kojima su bili prikupljeni podatci (samoprocjena ili procjena od strane drugih osoba) o karakteristikama ispitivanih osoba (muškarci, žene, studenti...), o lingvističkom i kulturalnom kontekstu. Na temelju rezultata istraživanja nastali su različiti sustavi od 16, 10, 8 ili 3 dimenzije koji su identificirani unutar okvira tradicije faktorske analize i prethodili su modelu velikih pet (Barbarabelli, Caprara i Rabasca, 2011).

Model velikih pet (BFQ) je namijenjen za ispitivanje ličnosti kod odraslih no Barbaranelli, Caprara i Rabasca (1998; prema Barbarabelli, Caprara i Rabasca, 2011) konstruirali su upitnik (BFQ-C) prilagođen za ispitivanje osobina ličnosti kod djece.

U odnosu na BFQ za odrasle u BFQ-C postoji nekoliko razlika. Mjerni instrumenti koji su korišteni za mjerenje velikih pet dimenzija kod odraslih osoba zapravo su liste pridjeva. Pridjevi su se pokazali kao prednost zbog toga što su značili jednostavnu i brzu metodu procjene, ali istovremeno nisu uvijek omogućavali identifikaciju svih faceta i aspekata neke teorije koja je nastojala razumjeti različite karakteristike ličnosti. Za razliku od BFQ za odrasle gdje su se pridjevi pokazali adekvatnima, kod BFQ-C nisu korišteni jer se nisu pokazali praktičnima i pouzdanima. Zbog toga se usmjerilo na upotrebu prikladnih tvrdnji koje će dati opis djetetove ličnosti, oblik samoprocjene (prvo lice) te procjena od neke druge osobe (treće lice). Tvrdnje su oblikovane na temelju definicija 104 pridjeva koji su prije odabrani iz skupa od 300 pridjeva. Između svih tvrdnji odabrane su one koje su se u različitim pilot istraživanjima pokazale najrazumljivijim i najjasnije formuliranim. Također, jedna od razlika je i ukupan broj čestica koji u BFQ-C iznosi 65, dok je u BFQ za odrasle 132. Ovaj broj čestica u BFQ-C odgovara zahtjevu da se upitnik što više pojednostavi kako se djecu, osobito onu mlađu, ne bi previše opterećivalo. Osim toga, u BFQ-C uzete su samo temeljne dimenzije ličnosti (pet velikih dimenzija), ali ne i pod-dimenzije i nijanse u njihovom oblikovanju. Dimenzija definirana u BFQ kao emocionalna stabilnost, u BFQ-C je preimenovana u emocionalnu nestabilnost. Razlog tome su pilot istraživanja u kojima se pokazalo kako djeca bolje razumiju tvrdnje koje se odnose na emocionalnu nestabilnost. To je i u skladu s izborom H.J. Eysencka i Sybille Eysenck za njihov upitnik (Junior EPQ). Za razliku od njihovog upitnika gdje je korišten naziv neuroticizam, u BFQ-C nije korišten jer previše podsjeća na patologiju (Barbarabelli, Caprara i Rabasca, 2011).

BFQ-C pretpostavlja postojanje pet velikih dimenzija: ekstraverzija koju karakterizira govornost, samopouzdanje, razina aktivnosti i asertivnost. Ekstraverti se vole zabavljati, često se uključuju u socijalnu interakciju, preuzimaju vodstvo u oživljavanju dosadnih okupljanja, uživaju mnogo pričajući. Ugodnost karakterizira: altruizam, brižljivost i pružanje potpore. Osobe koje postižu visoke rezultate na dimenziji ugodnosti preferiraju korištenje pregovora pri rješavanju sukoba, povlače se iz socijalnih sukoba i nastoje izbjeći situacije koje nisu harmonične. Osnovni cilj ugodne osobe je harmonična socijalna interakcija i kooperativnost u obiteljskom životu. Savjesnost karakterizira: sposobnost samokontrole, točnost, preciznost, upornost te pouzdanost. Savjesne osobe vrijedno rade, točne su, a njihovo pouzdano ponašanje rezultira čitavim nizom životnih ishoda kao što je veće zadovoljstvo samim poslom, bolji

socijalni odnosi, viši prosjek ocjena. Emocionalnu nestabilnost karakterizira: nezadovoljstvo, ljutnja, depresija, anksioznost, nesposobnost kontroliranja emocionalnih reakcija. Emocionalno nestabilne osobe često mijenjaju raspoloženje, imaju puno više uspona i padova u socijalnim odnosima, zaboravljaju na važne događaje. Mentalna otvorenost: otvorenost prema novome, široki kulturalni interesi, originalnost i kreativnost (Larsen, 2008).

Shiner (1998; prema Barbaranelli, Caprara, Rabasca i Pastorelli, 2003) navodi da su se prijašnja istraživanja većinom temeljila na odrasloj dobi, no u zadnje vrijeme je došlo do sve većeg porasta istraživanja osobina ličnosti kod djece. Postojanje modela velikih pet (Big Five) je kod odraslih već od ranije potvrđeno, a istraživači su tek nedavno počeli istraživati postojanje modela velikih pet kod djece. Jedno od takvih istraživanja je i istraživanje Digman i Inouye (1986; prema Muris, Meesters i Diedern, 2004) na otprilike 500 učenika prvih i drugih razreda srednje škole, koje je pokazalo postojanje modela velikih pet kod djece. Faktorskom analizom utvrđeno je postojanje pet dimenzija koje pokazuju veliku sličnost sa faktorima iz BFQ za odrasle (Barbaranelli, Caprara, Rabasca i Pastorelli, 2003). Veći dio istraživanja je utemeljen na procjenama odraslih osoba (roditelja, nastavnika), a ne na samom djetetu koje bi trebalo biti glavni izvor podataka. U stvarnosti bi dijete trebalo biti glavnim izvorom podataka do kojih drugi ljudi teško mogu doći promatranjem, a koji u procesu procjenjivanja od strane drugih mogu biti izmijenjeni (Barbarabelli, Caprara i Rabasca, 2011).

Eyscenkov model ličnosti

Eysenckov upitnik ličnosti za djecu (1975; prema Eysenck i Eysenck, 2003) podrazumijeva da je dijete glavni izvor podataka. Za razliku od modela velikih pet koji se zasniva na radu u leksičkoj tradiciji, Eysenckova teorija primjer je empirijske teorije ličnosti kojom se objašnjavaju odnosi između bazičnih osobina ličnosti i ponašanja. Osnovicu Eysenckova modela čini faktorska analiza podataka i korelacija između instrumenata koji mjere ponašanje i različite osobine ličnosti (Brajša-Žganec i Glavak, 2002). Junior EPQ model pretpostavlja postojanje triju velikih faktora: ekstraverzija-introverzija, neuroticizam-emocionalna stabilnost i psihoticizam. Dimenzija ekstraverzija-introverzija povezana je sa stupnjem prevladavanja ekscitacije ili inhibicije središnjega živčanog sustava, dimenzija neuroticizma povezana je s labilnošću živčanog sustava, a dimenzija psihoticizma nešto je kasnije uvedena u teoriju i odnosi se na dispozicijsku osobinu ličnosti koja se u različitom stupnju nalazi kod svih ljudi, a ne upućuje na psihijatrijsku abnormalnost. Eysenck je utvrdio

kako su tri temeljne dimenzije ličnosti međusobno ortogonalne, odnosno nezavisne. To znači da rezultat ili položaj pojedinca u jednoj dimenziji ne prejudicira njegov položaj u drugoj dimenziji, odnosno moguće su sve kombinacije dimenzija. Eysenckov model hijerarhijski je organiziran. Na najnižoj razini su specifični odgovori na specifične situacije i pojedinačni akti ili veze između pojedinačnih podražaja i pojedinačnih reakcija. Na sljedećem stupnju, razini više generalizacije su navike, frekvencije akata, dakle habitualni ili uobičajeni odgovori ili ponašanja. Na trećoj razini su karakteristike, skale i faceti, dakle osobine ličnosti koje su određene korelacijama između navika s nižega stupnja generalizacije. Na četvrtoj, najvišoj razini u hijerarhijskom modelu ličnosti su tipovi ličnosti koji predstavljaju najviši stupanj generalnosti. Dakle, ekstraverzija, neuroticizam i psihoticizam nalaze se na najvišoj razini u hijerarhiji, odnosno predstavljaju tipove ličnosti (Fulgosi, 1985).

Osobe koje su tipični ekstraverti vole zabavu, imaju mnogo prijatelja, vole se šaliti na račun drugih ljudi, bezbrižni su i neopterećeni te često imaju visoku razinu aktivacije. Za razliku od njih, introverti više vremena žele provoditi sami, preferiraju mir te aktivnosti kao što je čitanje. Ponekad znaju biti hladni i distancirani te obično imaju manji broj prijatelja od ekstravertiranih osoba. Također, jedna od karakteristika je i ta da su ozbiljniji, često bolje organiziraniji, preferiraju rutinu i umjerenost (Larsen, 2008). Osobe koje postižu visoke rezultate na skali neuroticizma su obično anksiozne, zabrinute, neraspoložene i često depresivne. Pokazano je da imaju poteškoća sa spavanjem i pretjerano reagiraju u situacijama uobičajenog stresa. Suprotno tome, osobe koje postižu niže rezultate na skali neuroticizma su emocionalno stabilnije, uravnotežene, smirenije i sporije reagiraju na stresne događaje (Eysenck i Eysenck, 2003). Osobe koje postižu visoke rezultate na dimenziji psihoticizma su često agresivne, egocentrične, impulzivne, posjeduju manjak empatije te se antisocijalno ponašaju. Pokazano je da su često samotnjaci, mogu biti okrutni i nehumani prema ljudima i životinjama zbog nedostatka empatije te pokazuju neosjetljivost na bol i patnje drugih, uključujući i vlastitu rodbinu (Larsen, 2008). Skala laži se prvi put pojavila u sustavu Eysenckovog inventara ličnosti i glavni cilj joj je bio otkriti tendenciju dijela ispitanika da daju neistinite odgovore pokušavajući ostaviti dobar dojam. Takva tendencija najčešće dolazi do izražaja u nekim socijalnim situacijama (npr. prilikom intervjua za posao). Visoki rezultati na skali ne upućuju samo na disimulaciju već pokazuju kako skala mjeri i jednu stabilan dimenziju ličnosti, koja se odnosi na stupanj socijalne naivnosti (Eysenck i Eysenck, 2003).

Suvremeni pregledi literatura pokazuju da postoji veliko slaganje između EPQ i BFQ za odrasle i to na dimenzijama introverzije-ekstraverzije iz BFQ-a koje odgovaraju dimenziji ekstraverzije iz EPQ, dok emocionalna stabilnost iz BFQ-a odgovara suprotnom polu Eysenckove dimenzije neuroticizma (Mlačić i Knezović, 1997).

Istraživanje Goldberga i Rosolacka (1994; prema Mlačić i Knezović, 1997) potvrdilo je opće nalaze o odnosu između Eysenckova modela i modela velikih pet (Big Five). Izvješćuju o sljedećem odnosu između modela velikih pet mjenog samoprocjenom 503 sudionika na 100 unipolarnih markera modela velikih pet i Eysenckova modela mjenog Eysenckovim upitnikom ličnosti isto na 503 sudionika. Rezultati su pokazali da je najveća korelacija bila između dimenzije ekstraverzije iz EPQ-a sa dimenzijom intorverzije-ekstraverzije iz BFQ-a ($r=0,76$) i dimenzija psihoticizma imala je dvije najveće korelacije sa skalama savjesnosti ($r=-0,45$) i ugodnosti ($r=-0,43$) iz BFQ-a dok dimenzija neuroticizma je negativno korelirala sa dimenzijom emocionalne stabilnosti ($r=-0,71$).

Na osnovu istraživanja (Murisa, Meestersa i Diederna 2004., Barbaranelli, Caprara, Rabasca i Pastorelli, 2003) pokazano je da također postoji pozitivna povezanost između dimenzija intorverzije-ekstraverzija i neuroticizma-emocionalne nestabilnosti na upitnicima BFQ-C i Junior EPQ.

CILJ, PROBLEM I HIPOTEZE ISTRAŽIVANJA

Cilj

Potvrditi postojanje povezanosti upitnika BFQ-C i Junior EPQ na dimenzijama introverzije-ekstraverzije i neuroticizma.

Problem

Provjeriti mjere li upitnici BFQ-a za djecu i Junior EPQ iste konstrukte na dimenzijama introverzije - ekstraverzije i neuroticizma.

Hipoteze

1. Postoji pozitivna povezanost između dimenzija introverzija - ekstraverzija na upitnicima BFQ-a za djecu i Junior EPQ.
2. Postoji pozitivna povezanost između dimenzija neuroticizma - emocionalne nestabilnosti na upitnicima BFQ-a za djecu i Junior EPQ.

METODOLOGIJA

Sudionici

U istraživanju je sudjelovalo 152 učenika i učenika (83 Ž, 69 M) 7. i 8. razreda osnovne škole, u dobi od 13 do 14 godina.

Mjerni instrumenti

Eysenckov upitnik ličnosti za djecu (Junior Eysenck Personality Questionnaire, Junior EPQ; Eysenck i Eysenck (1975; Eysenck i Eysenck, 2003)

Junior EPQ konstruirali su autori Eysenck i Eysenck (1975; prema Eysenck i Eysenck, 2003), a prvi je put preveden i objavljen u Hrvatskoj 1994. godine. Do objavljivanja prijevoda u

praksi su se koristile verzije koje su objavljene u susjednim zemljama ili individualni prijevodi pojedinaca koji su služili isključivo u znanstveno – istraživačke svrhe. Junior EPQ sadrži 81 česticu koje su podijeljene u 4 subskale. Subskale su ekstraverzija – introverzija (E) koja se sastoji od 24 čestice, neuroticizam – emocionalna stabilnost (N) koja se sastoji od njih 20, psihoticizam (P) sastoji se od 17 čestica te sklonost disimulaciji (L) od 20 čestica. Na svakoj čestici subskala može se dobiti jedan bod, a maksimalan ukupan rezultat jednak je broju čestica na svakoj subskali. Pojedine rezultate dobijemo tako što prebrojimo sve zaokružene odgovore i budujemo ih s jedan ili nula prema šabloni za Junior EPQ (Brajša-Žganec i Matešić, 1998).

Konstruktna valjanost upitnika je provjerena na 652 sudionika (333 dječaka i 319 djevojčica). Nakon provedene faktorske analize, ekstrahirala su se četiri faktora. Prvi faktor se odnosi na skalu laži, drugi na skalu neuroticizma, teći na ekstraverziju te četvrti na skalu psihoticizma. Pouzdanost skale je provjerena koeficijentom nutarnje konzistencije. Cronbach alfa za dimenziju psihoticizma iznosi $\alpha=0,64$, dok se za ostale dimenzije kreće u rasponu od 0,68 do 0,85 (Brajša-Žganec i Matešić, 1998).

U ovom istraživanju koeficijent nutarnje konzistencije za ekstraverziju iznosi $\alpha=0,67$, neuroticizam $\alpha=0,74$, psihoticizam $\alpha=0,64$ te za skalu laži $\alpha=0,80$ što je i u skladu s istraživanjem (Caruso i Edwards, 2001) i zadovoljava standarde kriterija prihvatljivosti.

Big Five upitnik za djecu (Big Five Questionnaire – Children, BFQ-C; Barbaranelli, Caprara i Rabasca (1998; Barbarabelli, Caprara i Rabasca, 2011).

BFQ-C upitnik namijenjen je za ispitivanje pet osobina ličnosti (energija, ugodnost, savjesnost, emocionalna nestabilnost i mentalna otvorenost) kod djece u dobi od 8 do 14 godina. Postoje tri verzije ovoga upitnika: verzija za samoprocjenu djece od 8 do 10 godina, verzija za samoprocjenu djece od 8 do 14 godina te verzija za procjenu djece od 8 do 14 godina od strane drugih (roditelja, nastavnika). U ovom će se istraživanju koristiti verzija za samprocjenu od 8 do 14 godina, u kojem dijete samo procjenjuje koliko određena tvrdnja vrijedi za njega i koliko dobro opisuje njegovo ponašanje ili stanje. Svaka se čestica na upitniku BFQ-C ocjenjuje pomoću ljestvice od pet točaka Likertova tipa, uz iznimku upitnika za djecu u dobi od 8 do 10 godina, koji ima uz svaku česticu ljestvicu od tri točke. U istraživanju se koristio oblik s 5 predloženih odgovora (“gotovo nikad”, “rijetko”, “katkad”, “često”, “gotovo uvijek”) koji je još namijenjen i za procjenu od strane drugih za dob od 11 do 14 godina. Za svaku od ljestvica upitnika bodovi se određuju po česticama u skladu s označenim odgovorom (ako je sudionik odabrao “gotovo nikad”, dobiva za tu česticu 1 bod, ako je izabrao “rijetko”, dobiva 2 boda itd.).

Zbroj tako određenih bodova na svakoj stranici i za svaki stupac unosi se u za to predviđeni prostor na kraju upitnika. Ako uz neku od čestica nije dan odgovor, takva čestica dobiva 3 boda (što odgovara prosječnoj vrijednosti ljestvica) (Barbarabelli, Caprara i Rabasca, 2011).

Hrvatska standardizacija BFQ-C upitnika, verzije za samoprocjenu provedena je na učenicima od 2. do 8. razreda osnovne škole. U ispitivanju je sudjelovalo 337 učenika u dobi od 8 do 10 godina (163 dječaka i 174 djevojčice) i 488 učenika u dobi od 11 do 14 godina (236 dječaka i 252 djevojčice). Koeficijenti nutarnje konzistencije učenika i učenica u dobi od 11-14 godina za ekstraverziju iznosi $\alpha=0,69$, ugodnost $\alpha=0,80$, savjesnost $\alpha=0,80$, emocionalnu nestabilnost $\alpha=0,83$ te za mentalnu otvorenost $\alpha=0,78$ Ružić (2011; prema Barbarabelli, Caprara i Rabasca, 2011). Slične koeficijente unutarnje konzistencije dobili su i Muris, Meesters i Diedern (2004). U njihovom istraživanju pouzdanost pojedinih ljestvica se kreće u rasponu od 0,71 za mentalnu otvorenost do 0,83 za emocionalnu nestabilnost.

Postupak i etički aspekti ispitivanja

Ispitivanje je grupno provedeno na učenicima sedmih i osmih razreda osnovnih škola u sklopu sata razrednika. Ispitivanje je unaprijed dogovoreno s ravnateljima i profesorima psihologije u svakoj školi zasebno. Prije početka provođenja istraživanja roditelji su dobili suglasnosti u kojima je detaljno opisana svrha istraživanja i cilj, a u samom istraživanju su sudjelovali samo oni učenici koji su donijeli potpisane suglasnosti od strane roditelja. Prije početka ispitivanja studenti psihologije predstavili su se sudionicima u svakome razredu i objasnili da se istraživanje provodi u svrhu izrade diplomskog rada te da je sudjelovanje dobrovoljno i anonimno, kako bi se tim osigurala što veća iskrenost sudionika. Nakon što su sudionicima podijeljeni upitnici, pročitana je zajednička uputa koju su oni mogli pratiti na svojim upitnicima. Sudionicima je trebalo otprilike 30 minuta da ispune upitnike.

REZULTATI

U istraživanju su korišteni rezultati koji su dobiveni samoprocjenom učenika i učenica na upitniku BFQ-C te rezultati na upitniku Junior EPQ. Za dobivanje uvida u stupanj povezanosti temeljnih dimenzija upitnika Junior EPQ i BFQ-C korišten je Pearsonov koeficijent korelacije.

U Tablici 1. prikazani su osnovni statistički podaci (aritmetičke sredine i standardne devijacije) na temeljnim dimenzijama upitnika Junior EPQ i BFQ-C.

Tablica 1.

Aritmetičke sredine (M) i standardne devijacije (SD) relacija temeljnih dimenzija Eysenckova upitnika za djecu (Junior EPQ) i Big Five za djecu (BFQ-C)

Temeljne dimenzije	M	SD
Junior EPQ E	17,84	3,67
Junior EPQ P	4,68	2,78
Junior EPQ N	11,20	4,72
Junior EPQ L	6,72	4,06
BFQ-C E	50,84	6,77
BFQ-C S	42,28	8,56
BFQ-C U	47,06	7,42
BFQ-C EN	39,30	8,75
BFQ-C MO	44,91	8,28

Legenda: Junior EPQ E-Ekstraverzija, Junior EPQ P-Psihoticizam, Junior EPQ N-Neuroticizam, Junior EPQ L-Skala laži, BFQ-C E-Ekstarverzija, BFQ-C S-Savjesnost, BFQ-C U-Ugodnost, BFQ-C EN-Emocionalna nestabilnost, BFQ-C MO- Mentalna otvorenost

Tablica 2.

Interkorelacije rezultata na skalama temeljnih dimenzija ličnosti Eysenckova upitnika za djecu (Junior EPQ)

Temeljne dimenzije	Junior EPQ E	Junior EPQ N	Junior EPQ P	Junior EPQ L
Junior EPQ N	-0,43	1		
Junior EPQ P	0,07	0,13	1	
Junior EPQ L	-0,08	-0,19*	-0,42**	1

Legenda: ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

Junior EPQ E-Ekstraverzija, Junior EPQ P-Psihoticizam, Junior EPQ N-Neuroticizam, Junior EPQ L-Skala laži

Interkorelacije rezultata pokazuju da postoji statistički značajna negativna povezanost skale laži sa dimenzijama neuroticizma ($r = -0,19$; $p < 0,05$) i psihoticizma ($r = -0,42$; $p < 0,01$).

Tablica 3.

Interkorelacije rezultata na skalama temeljnih dimenzija ličnosti Big Five za djecu (BFQ-C)

Temeljne dimenzije	BFQ-C E	BFQ-C U	BFQ-C S	BFQ-C EN	BFQ-C MO
BFQ-C U	0,42**	1			
BFQ-C S	0,14	0,47**	1		
BFQ-C EN	-0,01	-0,12	0,14	1	
BFQ-C MO	0,47**	0,48**	0,48**	-0,07	1

Legenda: ** $p < 0,01$;

BFQ-C E-Ekstarverzija, BFQ-C U-Ugodnost, BFQ-C S-Savjesnost, BFQ-C EN-Emocionalna nestabilnost, BFQ-C MO- Mentalna otvorenost

Interkorelacije rezultata pokazuju da postoji statistički značajna pozitivna povezanost između dimenzije ugodnosti sa dimenzijama ekstraverzije ($r = 0,42$; $p < 0,01$) i savjesnosti ($r = 0,47$; $p < 0,01$).

Dimenzija mentalne otvorenosti pokazala je statistički značajnu pozitivnu povezanost sa dimenzijom ekstarverzije ($r=-0,47$; $p<0,01$), ugodnosti ($r=0,48$; $p<0,01$) i savjesnosti ($r=0,48$; $p<0,01$).

U Tablici 4. prikazani su Pearsonovi koeficijenti korelacije između relacija temeljnih dimenzija na upitnicima Junior EPQ i BFQ-C.

Tablica 4.

Pearsonovi koeficijenti korelacije između relacija Eysenckova upitnika za djecu (Junior EPQ) i Big Five za djecu (BFQ-C)

Temeljne dimenzije	Junior EPQ E	Junior EPQ P	Junior EPQ N	Junior EPQ L
BFQ-C E	0,28**	-0,03	0,09	0,18
BFQ-C S	-0,04	-0,15	-0,09	0,22*
BFQ-C U	0,06	-0,23*	0,05	0,18*
BFQ-C EN	0,27	0,09	0,27**	-0,14
BFQ-C MO	0,22**	-0,06	-0,15	0,11

Legenda: ** $p<0,01$; * $p<0,05$

Junior EPQ E-Ekstraverzija, Junior EPQ P-Psihoticizam, Junior EPQ N-Neuroticizam, Junior EPQ L-Skala laži, BFQ-C E-Ekstarverzija, BFQ-C S-Savjesnost, BFQ-C U-Ugodnost, BFQ-C EN-Emocionalna nestabilnost, BFQ-C MO- Mentalna otvorenost

Analiza korelacija temeljnih dimenzija upitnika BFQ-C i Junior EPQ pokazala je da postoji statistički značajna povezanost između upitnika na pojedinim dimenzijama. Pokazano je da postoji pozitivna povezanost između dimenzija ekstraverzija iz upitnika Junior EPQ s dimenzijom intorverzije-ekstraverzije iz upitnika BFQ-C ($r=0,28$; $p<0,01$) te dimenzija neuroticizma iz Junior EPQ s dimenzijom emocionalne nestabilnosti iz upitnika BFQ-C ($r=0,27$; $p<0,01$).

U istraživanju je pokazano da postoji pozitivna povezanost između dimenzija mentalne otvorenosti i ekstraverzije ($r=0,22$; $p<0,01$) te negativna povezanost između dimenzije ugodnosti i psihoticizma ($r=-0,23$; $p<0,05$). Skala laži pokazuje statistički značajnu pozitivnu povezanost sa dimenzijom ugodnosti ($r=0,18$; $p<0,05$) te dimenzijom savjesnosti ($r=0,22$; $p<0,05$).

RASPRAVA

Kako su ranija istraživanja (Mlačić i Knezović, 1997., McCrae i Costa, 1985) ukazala na postojanje značajne povezanosti između relacije nekih dimenzija na upitnicima EPQ za odrasle s jedne strane te BFQ za odrasle s druge strane, ovom istraživanju cilj je bio ispitati je li postoji korelacija između pojedinih dimenzija ova dva mjerna instrumenta, ali kod djece.

Ekstraverzija i neuroticizam, dvije inicijalne dimenzije koje je Eysenck utvrdio, potvrđene su u brojnim nezavisnim istraživanjima. Tek nešto kasnije, Eysenck je uz potvrđene dimenzije dodao i treću osnovnu dimenziju ličnosti i nazvao je psihoticizam te time uspostavio stabilnu trodimenzionalnu PEN teoriju ličnosti. John (1990; prema Jurić, 2003) je promatrajući čestice koje čine Eysenckovu dimenziju ekstraverzije ustanovio kako postoji veliko slaganje s dimenzijom ekstraverzije unutar modela velikih pet. Isto tako, ustanovio je da su vrlo slične prirode i Eysenckova dimenzija neuroticizma i dimenzija emocionalne stabilnosti iz modela velikih pet (negativna povezanost). Istraživanja (Mlačić i Knezović, 1997., McCrae i Costa, 1985) pokazala su naznaku povezanosti između dimenzija ekstraverzije i neuroticizma iz EPQ s intorverzijom-ekstravezijom i emocionalnom stabilnošću iz BFQ za odrasle osobe. Zadnjih godina novija istraživanja (Muris, Meesters i Diederer, 2004., Barbaranelli, Caprara, Rabasca i Pastorelli, 2003) pokazuju postojanje povezanosti navedenih dimenzija i kod djece.

Pretpostavke o povezanosti između relacije pojedinih dimenzija na upitnicima Junior EPQ i BFQ-C su potvrđene u ovom istraživanju. Rezultati na dimenzijama ekstraverzije i neuroticizma iz upitnika Junior EPQ, kao što je i pretpostavljeno, su u pozitivnoj značajnoj korelaciji s introverzijom-ekstraverzijom i emocionalnom nestabilnosti iz upitnika BFQ-C. U istraživanju su dobivene niske korelacije, ali rezultati su u skladu s nizom dosadašnjih istraživanja (Muris, Meesters i Diederer, 2004., Barbaranelli, Caprara, Rabasca i Pastorelli, 2003., Scholte i De Brujin, 2004).

Jurić (2003) navodi kako dimenzija psihoticizma ne pokazuje tako jasnu sličnost niti s jednom dimenzijom iz modela velikih pet (BFQ). Ipak, najveće preklapanje javlja se između ove dimenzije s dimenzijama savjesnost i ugodnosti.

U istraživanjima (Mlačić i Knezović, 1997., Jurić, 2003) je pokazano da postoji negativna korelacija između psihoticizma te dimenzija savjesnosti i ugodnosti. Analiza korelacija temeljnih dimenzija upitnika Junior EPQ i BFQ-C pokazala je kako postoji statistički značajna negativna

povezanost između dimenzije psihoticizma i dimenzije ugodnosti što je i u skladu s istraživanjima (Muris, Meesters i Diederer, 2004., Scholte i De Brujin, 2004).

Muris, Meesters i Diederer (2004) navode da osobe koje postižu visoke rezultate na dimenziji psihoticizma karakteriziraju niski rezultati na dimenzijama ugodnosti, savjesnosti i mentalne otvorenosti. Za osobe s visokim rezultatima na skali psihoticizma karakteristična je nehumanost, bezosjećajnost, često su okrutne i neugodne. Takvi pojedinci su nerijetko osamljeni, nije ih briga za druge ljude, ponašaju se neprijateljski i agresivno te pokazuju sklonost ka čudnim i neobičnim stvarima. Istraživanje (Muris, Meesters i Diederer, 2004) djelomično je potvrdilo njihovu navedenu tvrdnju i pokazalo kako postoji statistički značajna negativna povezanost između psihoticizma, savjesnosti i ugodnosti dok za mentalnu otvorenost nije pokazano. U prilog istraživanju (Muris, Meesters i Diederer, 2004) idu i rezultati istraživanja (Scholte i De Brujin, 2004). Za razliku od navedenih istraživanja (Muris, Meesters i Diederer, 2004., Scholte i De Brujin, 2004), u ovom istraživanju nije dobivena statistički značajna negativna povezanost između psihoticizma s dimenzijama savjesnosti i mentalne otvorenosti.

Eysenck (1994; prema Jurić, 2003) smatra da nema sumnje u povezanost dimenzija ugodnosti i savjesnosti s psihoticizmom, no isto tako tvrdi da su njegove tri dimenzije na višoj hijerarhijskoj razini od dimenzija iz modela velikih pet (BFQ). Odnos između Eysenckovog psihoticizma i dimenzija ugodnosti i savjesnosti ostaje i dalje aktualno pitanje na koje buduća istraživanja trebaju dati odgovor.

Istraživanje pokazuje da je dimenzija ekstraverzije iz upitnika Junior EPQ statistički značajno pozitivno povezana s dimenzijom mentalne otvorenosti iz upitnika BFQ-C, što je u skladu s rezultatima istraživanja (Barbaranelli, Caprara, Rabasca i Pastorelli, 2003). Za osobe s visokim rezultatima na dimenziji mentalne otvorenosti karakteristično je da su otvoreni prema novome, kreativni su i imaju široke kulturalne interese. Smatra se kako osobe koje su više ekstravertirane će se prije snaći u novim situacijama i prilagoditi se brže od osoba koje su introvertirane. Iz rezultat se može pretpostaviti, kako osobe koje pokazuju visoke rezultate na dimenzijama mentalne otvorenosti i ekstraverzije su više društvene, lakše se upuštaju u socijalne interakcije, preuzimaju vodstvo u društvu, ne boje se upustiti u nove situacije za razliku od introvertiranih (Larsen, 2008).

Scholte i De Brujin (2004) navodi da dimenzija mentalne otvorenosti zaslužuje više pažnje, iz jednostavnog razloga što je najmanje jasna. Rezultati faktorske analize pokazali su da dimenzija

mentalne otvorenosti može biti negativno ili pozitivno povezana s dimenzijom psihoticizma. Eysenck (1991; prema Scholte i De Brujin, 2004.) navodi kako će dimenzija mentalne otvorenosti prije biti negativno povezana sa psihoticizmom, iz razloga što pojedinci koji su otvoreni pokazuju više empatije i tolerancije od onih koji postižu visoke rezultate na skali psihoticizma, a okarakterizirani su kao bešćutni. Za očekivati je i pozitivnu korelaciju između mentalne otvorenosti i psihoticizma zbog otvorenih pojedinaca koji imaju visoke rezultate na dimenziji psihoticizma i općepoznatu karakteristiku nepošivanja pravila te nekonvencionalnost. Prema rezultatima, dimenzija mentalne otvorenosti će prije negativno korelirati s dimenzijom psihoticizma nego pozitivno (Scholte i De Brujin, 2004).

Eysenckov model ne podrazumijeva da je dimenzija mentalne otvorenosti komponenta psihoticizma. Istraživanje Draycott i Kline (1995; prema Scholte i De Brujin, 2004) navodi kako dimenzija mentalne otvorenosti snažno i prvobitno korelira s dimenzijom ekstraverzije.

Rezultati na skali laži su pokazali statistički značajnu pozitivnu povezanost s dimenzijama savjesnosti i ugodnosti, što također potvrđuju i istraživanja (Mlačić i Knezović, 1997, Pauls i Stemmler 2003). Pauls i Stemmler (2003) su pokazali da u situaciju anonimnog odgovaranja samozavaravanje korelira pozitivno sa ekstraverzijom, a negativno sa neuroticizmom dok upravljanje dojmovima pozitivno i s ugodnosti i sa savjesnosti iz modela velikih pet.

Paulhus (1984; prema Fastić-Pajk, 2005) konstrukt socijalne poželjnosti moguće je razdvojiti na dvije komponente: samozavaravanje i upravljanje dojmovima. Skala samozavaravanja mjeri tendenciju osobe da sama sebe vidi u povoljnom svjetlu i doista i sama vjeruje u ono kako se opisuje. Skala za mjerenje upravljanja dojmovima mjeri svjesno iskrivljavanje odgovora u svrhu povoljnije prezentacije i ostavljanje povoljnijeg dojma na druge. Milas (1998; prema Fastić-Pajk, 2005) navodi da Eysenckov upitnik EPQ možemo smatrati drugim načinom mjerenja dimenzije upravljanja dojmovima, kako ju je definirao Paulhus iz razloga što se smatra da je konstrukt upravljanja dojmovima pojmovno dobro pokriven skalom laži.

Svakako trebamo napomenuti da ovo istraživanje ima nekoliko ograničenja. Veliki nedostatak je i sama veličina uzorka, koja je dosta mala za razliku od ostalih istraživanja (Barbaranelli, Caprara, Rabasca i Pastorelli 2003., Muris, Meesters i Diederens, 2004., Scholte i De Brujin, 2004.).

U istraživanju su korištene samoprocjene učenika, ali ne i procjene od strane roditelja ili nastavnika na upitniku BFQ-C. Zbog toga se ostavlja mogućnost da se u sljedećim istraživanjima osim korištenja samoprocjene učenika upotrijebe i procjene od strane roditelja i nastavnika.

Procjenom od strane roditelja i nastavnika, moglo bi se utjecati na smanjenje udaljenosti između samoprocjene i procjene od drugih (roditelja, nastavnika), tj. između slike koju osoba daje o sebi i slike koju o njoj daju drugi ljudi.

Tijekom budućih istraživanja bi bilo poželjno napraviti analizu rezultata s obzirom na samu spol i dob sudionika. Putem ovakve analize bi dobili rezultate koji bi pokazali relacije između muškaraca i žena na temeljnim dimenzijama Junior EPQ i BFQ-C.

Također bih bilo zanimljivo u budućim istraživanjima napraviti provjeru da li dimenzija psihoticizma iz Eysenckova modela samo spoj dimenzija savjesnosti i ugodnosti iz modela velikih pet (Big Five) ili su dimenzije savjesnosti i ugodnosti samo facete ili niži aspekti faktora psihoticizma, koji je konstrukt višeg reda.

ZAKLJUČAK

Pretpostavke o povezanosti između relacije na upitnicima Junior EPQ i BFQ-C su potvrđene.

Pokazano je da postoji pozitivna povezanost između dimenzija ekstraverzija iz upitnika Junior EPQ s dimenzijom intoverzije-ekstraverzije iz upitnika BFQ-C te dimenzija neuroticizma iz Junior EPQ s dimenzijom emocionalne nestabilnosti iz upitnika BFQ-C.

U istraživanju je pokazano da postoji pozitivna povezanost između dimenzija mentalne otvorenosti i ekstraverzije te dimenzija ugodnosti i savjesnosti sa skalom laži. Osim toga pokazano je da i postoji negativna povezanost između dimenzije ugodnosti i psihoticizma.

LITERATURA

- Barbaranelli, C., Caprara, G. V., Rabasca, A., & Pastorelli, C. (2003). A questionnaire for measuring the Big Five in late childhood. *Personality and Individual Differences*, 34, 645–664.
- Barbaranelli, C., Caprara, G. V., i Rabasca, A. (2011). *Priručnik za Big Five upitnik za djecu*. Jastrebarsko: Naklada Slap
- Brajša-Žganec, A., Glavak, R. (2002). Povezanost bazičnih dimenzija ličnosti i depresivnosti u ranoj adolescenciji. *Društvena istraživanja Zagreb*. 4-5 (60-61), 641-658.
- Brajša-Žganec, A., Matešić, K. (1998). *Zagrebačke norme za Eysenckov upitnik ličnosti za djecu (Junior EPQ)*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Caruso, J.C., Edwards, S. (2001). Reliability generalization of the Junior Eysenck Personality Questionnaire. *Personality and Individual Differences*. 31,173-184.
- Eysenck, H. J., Eysenck, S. B. G. (2003). *Priručnik za Eysenckov upitnik ličnosti EPQ (djeca i odrasli)*. Jastrebarsko: Naklada Slap
- Fastić-Pajk, I. (2005). *Socijalno poželjno odgovaranje u različitim modalitetima prezentacije čestica i njegova povezanost s osobinama ličnosti*. Neobjavljeni diplomski rad. Zagreb: Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu
- Fulgosi, A. (1985). *Psihologija ličnosti-teorije i istraživanja*. Zagreb: Školska knjiga.
- Jurić, J. (2003). *Neke metrijske karakteristike pet-faktorskog inventara ličnosti*. Neobjavljeni diplomski rad. Zagreb: Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu
- John, O. P., Angleitner, A. i Ostendorf, F. (1988). The Lexical Approach to Personality. A Historical Review of Trait Taxonomic Research. *European Journal of Personality*, 2, 171-203.
- Larsen, R. J. (2008). *Psihologija ličnosti: područja znanja o ljudskoj prirodi*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- McCrae, R. R., i Costa, P. T. Jr. (1985). Comparison of EPI and psychoticism scales with measures of the five-factor model of personality. *Personality and Individual Differences*. 6, 587–597.
- Mlačić, B., Knezović, Z. (1997). Struktura i relacija Big-Five markera i Eysenckova upitnika ličnosti: empirijska usporedba dvaju strukturalnih modela ličnosti. *Društvena istraživanja*. 1(27) ; 1-21.
- Muris, P., Meesters, C. i Diederens, R. (2004). Psychometric properties of the Big Five Questionnaire for Children (BFQ-C) in a Dutch sample of young adolescents. *Personality and Individual Differences*. 36, 485-494.

Pauls, C.A. i Stemmler, G. (2003). Substance and bias in social desirability responding. *Personality and Individual Differences*, 35, 263-275.

Scholte, R.H.J., De Bruyn, E.E.J. (2004). Comparison of the Giant Three and the Big Five in early adolescent. *Personality and Individual Differences*. 36, 1353-1371.